

STRESZCZENIE

Autor: Klaudia Kuraś-Szczepanek

Promotor: prof. dr hab. Grażyna Filip

Tytuł: *Mediolingwistyczna analiza wartości w polskich filmach fabularnych opartych na faktach*

Problematyka wartości jest fundamentalną kwestią życia zarówno jednostki, jak i całego społeczeństwa. Na kodeksach wartości oparty jest bowiem rozwój podstawowej komórki społecznej, grup środowiskowych, lokalnych, wreszcie całego państwa. Specyfika współczesnego życia powoduje jednak relatywizowanie niekwestionowalnych, wydawałoby się, podstaw aksjologicznych, czyli wartości transcendentnych. Ich miejsce obecnie coraz częściej zajmują wartości hedonistyczne, prestiżowe, co prowadzi do zmian w ich hierarchii.

Celem badań niniejszej pracy doktorskiej jest analiza wartości promowanych w serii polskich filmów fabularnych opartych na prawdziwych wydarzeniach. Podstawę materiałową stanowią produkcje – „Nad życie”, „Mój biegun”, „Bokser”, „Cisza”, „Krzysztof”, „Laura” – emitowane w latach 2010-2013 jako cykl obrazów pt. „Prawdziwe historie” za pośrednictwem stacji TVN. Tak określony materiał badawczy został poddany obserwacji i opisowi za pomocą technik stosowanych w analizach mediolingwistycznych i filmoznawczych. Wszelkie ustalenia odniesione zostały do aksjologii.

Impulsem do podjęcia badań była zarówno filmowa seria „Prawdziwe historie”, jak i wyniki licznych eksploracji czy ankiet przeprowadzonych przez naukowców, m.in. Krystynę Żuchelkowską, Stanisława Marczuka, Agnieszkę Sobolewską-Popko, Mirosławę Czerniawską czy Agatę Cudowską, którzy podkreślili istotę zdrowia, rodziny, miłości czy wiary dla polskiego społeczeństwa. Analiza materiału egzemplifikacyjnego pozwala zauważyć, że nie wszystkie z omówionych w niniejszej dysertacji wartości znajdują się na szczycie powszechnie uznawanej hierarchii aksjologicznej. Dotyczy to głównie takich wartości, jak życie i zdrowie, docenianych najczęściej dopiero wówczas, gdy ludzie muszą zmierzyć się ze śmiercią czy poważną chorobą.

Niniejsza praca doktorska składa się z sześciu rozdziałów. Trzy pierwsze stanowią część metodologiczno-teoretyczną, kolejne zaś – dział badawczy. Każdy rozdział zakończony jest wnioskami.

Pierwszy rozdział pracy opisuje podstawowe założenia – interdyscyplinarność, polimetodologizm i wielowariantowość ujęć, korelację warstwy słownej z kontekstami (kulturowym, medialnym, sytuacyjnym), uwzględnienie światopoglądu danego medium czy zwroty badawcze – stosunkowo młodej dyscypliny naukowej, jaką jest mediolingwistyka. Omówiono również jej pragmalingwistyczne i socjolingwistyczne podłoże. W rozdziale poruszono kwestie rozumienia takich pojęć, jak *media*, *mediatyzacja*, *medialny obraz świata* czy *medium*. Poza tym zwrócono uwagę na istotę holistycznej percepcji dzieł filmowych, jako że jest ona niezbędna do prawidłowego odczytania sensu i znaczenia danego komunikatu. Zaznaczono również rolę kontekstów mających wpływ na odbiór określonego przekazu. Ponadto opisano relacje, jakie łączą tekst i obraz. Ta część dysertacji podejmuje również charakterystykę filmowej odmiany medialnej, będącej często pomijaną przez badaczy mediów.

Rozdział drugi rozprawy poświęcony jest problematyce rozumienia filmu oraz przypisywanej mu roli w szerzeniu pewnych postaw, wzorców czy zachowań. Skupia się również na opisie wybranych założeń analizy filmowej, podkreślając tym samym brak uniwersalnej metody, ponieważ dzieła filmowe mogą być różnie odczytane, w zależności od obranego celu czy ścieżki badawczej. W rozdziale uwagę poświęcono również opisowi właściwości dzieła filmowego ze szczególnym zwróceniem uwagi na jego kod – obraz, dźwięk, dialog, muzykę. Wszystkie te elementy odgrywają duże znaczenie w odbiorze określonej produkcji, o czym traktuje jeden z podrozdziałów skupiający się na wpływie omawianego przekazu medialnego na widza. Uwagę poświęcono również opisowi telewizji, wymieniając m.in. cechy ją charakteryzujące (publiczny charakter przekazu, masowy odbiór, jednokierunkowość, realizacja określonych celów itp.).

Trzeci rozdział dotyczy aksjologii, a przede wszystkim różnorodnego rozumienia słowa *wartość* czy heterogenicznych hierarchii zależnych zarówno od kultury, w jakiej człowiek wzrasta, środowiska rodzinnego, jak i indywidualnych cech osobowości. Opisano również pozycję jednostki ludzkiej w odniesieniu do świata wartości i kultury, podkreślając brak możliwości egzystencji w rzeczywistości aksjologicznie pustej. Wspomniano o osobach czy czynnikach mających wpływ na system wartości danego człowieka. Uwagę poświęcono także mediom z uwzględnieniem propagowania w nich postaw, wzorów czy wartości uznawanych za istotne w danym społeczeństwie.

Analityczna część pracy doktorskiej składa się z trzech rozdziałów, poświęconych kolejno wymienionym wartościom – miłości, rodzinie, życiu i zdrowiu. Każdy z rozdziałów zawiera opis

i analizę wybranych filmów, ich głównych komponentów – obraz, słowo, gesty czy muzyka – mających wpływ na wyodrębnienie poszczególnych kwestii aksjologicznych. Dzieła filmowe poddane obserwacji mają z założenia (o celu tym wspomina producentka cyklu) uniwersalne przesłanie mające za zadanie ukazanie ludzkiego życia z szerszej perspektywy. Podjęcie tematyki śmierci wywiera, poprzez odwołanie się do uczuć i emocji odbiorcy, znaczący wpływ na postrzeganie ludzkiego życia, uświadamiając ulotność ziemskiej egzystencji. Zaakcentowanie istoty rodziny dla jednostki ludzkiej, miłości czy wiary uwypukla te wartości, które mogą być uważane za fundament życia człowieka czy społeczeństwa.

Omówione w niniejszej dysertacji kwestie aksjologiczne pozwalają na podkreślenie wagi następujących wartości: życia, zdrowia, wiary, rodziny, miłości, dobra drugiej osoby, przyjaźni i prawdy, czyli wartości transcendentnych, witalnych, społecznych, moralnych i poznawczych. W podstawie materiałowej negatywny wydźwięk mają natomiast – mimo że przez przywoływanych w pracy badaczy uznawane za pozytywne – kariera, sława, pieniądze, praca, czyli wartości należące do prestiżowych i społecznych. Przyczyną ich pejoratywności, jak ukazują wybrane produkcje, jest przede wszystkim brak zachowanej równowagi między wartościami wymienianymi jako pozytywne a tymi, które zyskały nacechowanie negatywne.

Analiza materiału egzemplifikacyjnego, stanowiącego podstawę badawczą niniejszej pracy doktorskiej, potwierdziła tezę, że kodeks wartości ma charakter indywidualny. Ponadto wykazano częściową zależność między uznawaną hierarchią a aktualnym statusem majątkowym, społecznym i ogólnym powodzeniem życiowym człowieka. W pracy przedstawiono także, że wartości stanowiące główny temat poszczególnych rozdziałów badawczych dysertacji stanowią fundament aksjologiczny danej jednostki, który ujawnia się szczególnie w momencie, gdy człowiek zostaje doświadczony przez los osobistą tragedią.

11.02.2022 r.

Klaudia Kuroś-Szczepanek